
Zločin iz mržnje

- PRIRUČNIK ZA PROFESIONALCE

V-START

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB

GRAD
ZAGREB

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Sufinancirano iz Programa
za pravosuđe Europske unije
(2014-2020)

Autorica: Sanja Bezbradica Jelavić
Uredništvo: Tina Đaković, Ivan Novosel
Izdavač: Kuća ljudskih prava Zagreb
Za izdavača: Ivan Novosel
Zagreb, veljača 2019.

Kuća ljudskih prava Zagreb je organizacija za ljudska prava osnovana 2008. godine kao mreža organizacija civilnog društva s ciljem zaštite i promicanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Vizija Kuće ljudskih prava je izgradnja demokratskog, pluralističkog i inkluzivnog društva utemeljenog na vrijednostima zaštite ljudskih prava, vladavine prava, socijalne pravde i solidarnosti. Istraživanjem, monitoringom, javnim zagovaranjem i edukacijama, KLJP doprinosi zaštiti, promicanju, razvitku i unapređivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda. Objavljivanjem godišnjih pregleda stanja ljudskih prava, tematskih izvještaja i podnesaka doprinosimo izradi kvalitetnijih zakona i javnih politika.

www.kucaljudskihprava.hr
kontakt@kucaljudskihprava.hr

Kuća ljudskih prava je Centar znanja u području zaštite i promicanja ljudskih prava u okviru Razvojne suradnje s Nacionalnom zakladom za razvoj civilnog društva.

Ova publikacija nastala je u okviru transnacionalnog projekta financiranog od strane Glavne uprave za pravosuđe i zaštitu potrošača Europske komisije. Projekt "V-START- Podrška žrtvama kroz podizanje svijesti i umrežavanje", kojeg provode COSPE - Suradnja za razvoj zemalja u nastajanju (Italija), Kuća ljudskih prava Zagreb (Hrvatska), ZARA - Građanska hrabrost i borba protiv rasizma (Austrija) i EFMS- Europski forum za migracijske studije (Njemačka), fokusiran je na zaštitu žrtava kaznenih djela, osobito rasističkih i homofobnih kaznenih djela počinjenih iz mržnje.

Ova publikacija financirana je iz Programa Pravosuđe Europske unije (2014.-2020). Sadržaj ove publikacije odražava stajališta autora i isključiva je odgovornost autora. Europska komisija nije odgovorna za eventualnu upotrebu informacija koje ova publikacija sadržava.

Ovaj projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grad Zagreb. Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Kuće ljudskih prava Zagreb te nužno ne odražavaju stajališta Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske i Grada Zagreba.

Sadržaj:

1. Uvod	6
2. Razumijevanje fenomena	7
3. Utjecaj i posljedice zločina iz mržnje	9
3.1. Utjecaj zločina iz mržnje	9
3.2. Posljedice kaznenih djela počinjenih iz mržnje	10
4. Zakonodavni okvir u Republici Hrvatskoj	13
4.1. Kazneni zakon	13
4.1.1. Vrste zločina iz mržnje	14
a) Zločin iz mržnje na osnovi rasne pripadnosti, boje kože, etničkog ili nacionalnog podrijetla	14
b) Zločin iz mržnje na osnovi vjeroispovijesti	15
c) Zločin iz mržnje na osnovi spola	16
d) Zločin iz mržnje na osnovi invaliditeta	18
e) Zločin iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta (LGBT osobe)	18
4.1.2. Forme zločina iz mržnje	20
4.2. Zakon o kaznenom postupku	21
4.2.1. Pojedinačna procjena žrtve	22
4.2.2. Djeca kao žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje	23
4.2.3. Žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode počinjenih iz mržnje i trgovanje ljudima	24
4.3. Direktiva EU 29/2012 o uspostavi minimalnih standarda za zaštitu prava žrtava	25
4.4. Protokol o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje	26
4.4.1. Prepoznavanje, istraživanje i procesuiranje zločina iz mržnje	26
a) Dužnost policije	26
b) Dužnost pravosudnih tijela	27
c) Vođenje evidencije	28
4.5. Presude Europskog suda za ljudska prava	28
4.5.1. Šečić protiv Hrvatske	28
4.5.2. Abdu protiv Bugarske	28
4.5.3. Stoica protiv Rumunjske	29
4.5.4. Nachova i drugi protiv Bugarske	29
4.5.5. Balázs protiv Mađarske	30
4.5.6. Škorjanec protiv Hrvatske	30

1 Uvod

Zločini motivirani predrasudama, poznati i kao zločini iz mržnje ili zločini iz netrpeljivosti, javljaju se diljem svijeta. Pojedincima se prijete, vrijeđa ih se i napada zbog toga što ih se percipira kao pripadnike skupine koja dijeli određenu značajku poput rase, jezika, religije ili kakvo drugo slično obilježje.

Zločini i incidenti motivirani mržnjom na žrtve ostavljaju snažniji utisak od "običnih" zločina. Takvi zločini i incidenti čitavim zajednicama šalju poruku. Poruka je da bi tim zajednicama trebalo uskratiti pravo da budu ravnopravni dio društva. Stoga zločini iz mržnje ulijevaju strah daleko preko granica regije ili države i imaju potencijal eskalirati i dovesti do sukoba većih razmjera.

Prepoznajući ovaj fenomen i opasnost koju predstavlja, države su ojačale svoja obvezivanja i razvile instrumente kako bi osigurale snažniji i učinkovitiji odgovor u borbi protiv takvih zločina i incidenata.

Poštovanje i jednaka prava za sve nužan su temelj svakog stabilnog demokratskog društvu, a Republika Hrvatska je slobodu, jednakost, nacionalnu ravnopravnost, ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu i poštovanje prava čovjeka, u temeljnim odredbama Ustava, navela kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava.

Zločini motivirani netrpeljivošću prema drugima nisu kompatibilni s tim vrijednostima koje predstavljaju najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i stoga predstavljaju kazneno djelo.

2 Razumijevanje fenomena

Zločini iz mržnje su kaznena djela motivirana predrasudama ili netrpeljivošću prema određenim skupinama ljudi.

Predrasuda ili netrpeljivost mogu se široko definirati kao unaprijed stvorena negativna mišljenja, netolerancija ili mržnja usmjerena prema određenoj skupini. Skupina mora dijeliti zajedničku karakteristiku koja je nepromjenjiva ili fundamentalna kao što je "rasa", etnička pripadnost, jezik, religija, nacionalnost, invalidnost, seksualna orijentacija, rodni identitet ili drugo obilježje.

Upravo je ovaj motiv ono što razlikuje kaznena djela počinjena iz mržnje od drugih kaznenih djela. Kazneno djelo počinjeno iz mržnje nije samo jedan pojedinačan prijestup. To može biti čin zastrašivanja, prijetnje, oštećenje imovine, fizički napad, ubojstvo ili bilo koje drugo kazneno djelo.

Kazneno djelo počinjeno iz mržnje sastoji se od dva posebna obilježja koji čine biće tog kaznenog djela:

> Prvi element kaznenog djela počinjenog iz mržnje je da je počinjeno djelo koje predstavlja kazneno djelo prema uobičajenim odredbama kaznenog zakona. Generalno govoreći, kaznena djela su ljudska ponašanja kojima

se povređuju ili ugrožavaju osobne slobode i prava čovjeka te druga prava i društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom da se njihova zaštita ne bi mogla ostvariti bez kazneno pravne prisile.¹

> Drugo obilježje kaznenog djela počinjenog iz mržnje je njegov subjektivni element koji se odnosi na svijest i volju počinitelja kaznenog djela, na njegove pobude. Počinitelj je subjektivno usmjeren na povredu ili ugrožavanje zaštićene vrijednosti zbog mržnje. Taj motiv i pristranost čini razliku između kaznenih djela počinjenih iz mržnje i uobičajenih kaznenih djela jer znači da je počinitelj namjerno izabrao žrtvu kaznenog djela zbog neke zaštićene karakteristike - žrtvine pripadnosti ili percipirane pripadnosti određenoj društvenoj skupini. Stoga, kada npr. zločin uključuje oštećenje imovine, imovina je izabrana zbog povezanosti sa žrtvom zločina, a može se raditi o metama poput mjesta bogoslužja, društvenih centara, vozila ili obiteljskih domova.

¹ Kazneni zakon RH (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15-ispri)

Zbog navedenih konstitutivnih obilježja, kaznena djela počinjena iz mržnje razlikuju se od uobičajenih kaznenih djela. Počinitelj je usmjeren na žrtvu zbog njene pripadnosti određenoj društvenoj skupini. Stoga, posljedica kaznenog djela i poruka koja se time prenosi, odnosi se ne samo na neposrednu žrtvu, nego i na širu društvenu skupinu kojoj pripada žrtva po nekim svojim obilježjima. Zbog toga se kaznena djela počinjena iz mržnje nazivaju i simboličkim kaznenim djelima.

3 Utjecaj i posljedice zločina iz mržnje

3.1. Utjecaj zločina iz mržnje

Kaznena djela motivirana netolerancijom prema određenim skupinama ljudi u društvu imaju potencijal da podjele društva i da doprinesu ciklusu nasilja i odmazde.

Iz tog razloga, zakoni i dobre prakse koji prepoznaju kaznena djela počinjena iz mržnje od velike su važnosti. Eksplicitno osuđujući pristrane i diskriminatorne motive, zakoni, efikasni pravosudni postupci i kažnjavanje, šalju poruku počiniteljima da jedno pravedno i humano društvo neće tolerirati takvo ponašanje.

Zakonsko prepoznavanje nepravde počinjene prema žrtvama doprinose percepciji i razumijevanju kazneno - pravnog sistema kao elemenata zaštite individualnih žrtava i zajednica kojima one pripadaju. Zakoni – a naročito kazneni zakon – predstavljaju izraz vrijednosti društva. Kada su u kazneni zakon ugrađena djela počinjena iz mržnje ujedno su izražene društvene vrijednosti jednakosti i važnost razvoja tih vrijednosti. Međutim, ovaj proces događa se samo ako se zakoni zaista provode čime se ostvaruju temeljne vrednote društva.

Kaznena djela počinjena iz mržnje predstavljaju oblike nasilnog izražavanja netolerancije i imaju dubok utjecaj ne samo na žrtvu nego i na skupinu s kojom se ta žrtva identificira. Također, utječu i na koheziju zajednice i društvenu stabilnost. Stoga je važna efikasna reakcija sustava jer se time postiže sigurnost pojedinca i društva u cjelini.

Kaznena djela počinjena iz mržnje se od drugih tipova kaznenih djela razlikuju po motivu počinitelja, a budući je motiv obično irelevantan za dokazivanje temeljnih elemenata kaznenog djela, o njemu se rijetko vodi dovoljno detaljna istraga kako bi se na svjetlo dana iznio pravi razlog kaznenog djela. Ako kaznenopravni sustav ne koristi koncept "kaznenog djela počinjenog iz mržnje", motiv nije prepoznat kao suštinski element povrede zakona te će postojanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje stoga ostati nevidljivo.

3.2. Posljedice kaznenih djela počinjenih iz mržnje:

Ljudska prava i jednakost

Kaznena djela počinjena iz mržnje teško povrjeđuju ili ugrožavaju temeljnu vrednotu pravnog poretka demokratskih društava - standard jednakosti kao osnovno ljudsko pravo.

U suvremenom značenju pojam jednakosti pojavljuje se za vrijeme Američkoga rata za neovisnost i Francuske revolucije. Američka Deklaracija o neovisnosti (1776) navodi kao očevidnu istinu da su svi ljudi stvoreni jednaki. Francuska Deklaracija o pravima čovjeka i građanina (1789) proglašava da su ljudi slobodni i jednaki u pravima. Istu ideju slijedi i Opća deklaracija o ljudskim pravima UN (1948), koja polazi od postavke da se »sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima«. Većina povezanih pravnih dokumenata UN-a i Vijeća Europe sadrži normu jednakosti, a sadrže je i ključni ustavni dokumenti svake demokratske države u svijetu. (čl. 3., 14., 15., 17., 26., 39.,41., 45., 51. Ustava Republike Hrvatske) Razlikuju se: «pravna jednakost (jednaka primjena pravnih normi na svakoga čovjeka), politička (jednako pravo svih punoljetnih državljana na sudjelovanje u vlasti), socijalna (jednakost mogućnosti uspjeha svakog pojedinca u natjecanju za

položaj u društvu) i ekonomska jednakost (jednakost prihoda i bogatstva za sve pripadnike društva).»²

Kršenje ovih vrijednosti i načela počinjenjem kaznenih djela motiviranih mržnjom ima težak praktičan i simboličan utjecaj.

Utjecoj na žrtvu

Usmjerena prema osobama zbog neke osobine ili pripadnosti određenoj skupini, kaznena djela počinjena iz mržnje često nanose više štete nego uobičajena kaznena djela. Neposredna žrtva može iskusiti veću psihološku patnju i snažniji osjećaj ugroženosti koji vodi k socijalnoj izolaciji (izbjegavanje određenih mjesta, aktivnosti i slično) i osjećajima depresije i tjeskobe koja mogu biti potencirana u slučaju da pravosudna tijela ne ispituju i ne prepoznaju motiv kaznenog djela.

Zbog straha i nepovjerenja u sustav odnosno institucije javlja se velika stopa neprijavlivanja zločina čime se šalje kriva poruka kako počiniteljima tako i žrtvi, pa u konačnici i društvu. Ukoliko se takva kaznena djela ne procesuiraju – počiniteljima se šalje poruka da mogu nastaviti s činjenjem takvih i sličnih kaznenih djela – prešutno se odobrava takav čin, a s druge strane se žrtvama šalje poruka da institucije koje su im dužne pomoći to ne žele – nepovjerenje u institucije, strah – što sve zajedno utječe na društvo i na nemogućnost stvaranja novih politika i mjera za suzbijanje takvih zločina.

² Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Pojam "jednakost", dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28900>

Utjecaj na društvenu skupinu kojoj pripada žrtva i društvo generalno

Društvena skupina koja sa žrtvom ima zajedničku karakteristiku može biti uplašena ili uznemirena počinjenjem kaznenog djela. Pripadnici te skupine mogu osjećati neprijateljsko ozračje, rizik od nekog budućeg napada ali mogu napad na žrtvu osjetiti i kao da su sami žrtve. Ovi efekti mogu biti višestruko uvećani ukoliko se radi o zajednici koja je kroz povijest bila žrtva diskriminacije.

Potencijalna društvena tolerancija diskriminacije određenih skupina utječe na povećanje broja kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Zbog toga je u odnosu na društvo u cjelini, a osobito u odnosu na ranjive skupine građana važna simbolička vrijednost postojanja kaznenog djela iz mržnje, ali i stvaranje dobrih sudskih praksi i efikasna provedba Kaznenog zakona.

> Postojanje kaznenog djela u kaznenom zakonodavstvu RH:

Pojam zločina iz mržnje uveden je u hrvatsko zakonodavstvo 2006. kao djelo koje može biti počinjeno po nekoliko osnova. Novi Kazneni zakon iz 2013. u potpunosti je implementirao Okvirnu odluku Vijeća EU od 28. studenog o suzbijanju određenih obrazaca i izraza rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima³.

> Efikasna provedba Kaznenog zakona

Vezano uz efikasnu primjenu zakona, Ured pučke pravobraniteljice u svojim je izvješćima istaknuo problem nedovoljnog prijavljivanja, koji je proširen i izvan Hrvatske. ODHR (Ured za demokratske institucije i ljudska prava pri OESS-u) to ističe kao ključni problem koji se događa iz niza razloga, od jezičnih barijera, nepovjerenja u institucije, straha od odmazde.

Na temelju praćenja problematike zločina iz mržnje, Ured pučke pravobraniteljice zaključio je da se motiv mržnje još nedovoljno prepoznaje i da se javljaju teškoće pri kvalifikaciji djela. Stoga je Pučka pravobraniteljica u svojem izvješću za 2016. godinu dala tri preporuke za unaprjeđenje prakse u ovom području: (1) Preporuka da Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina (dalje: ULJPPNM) organizira stručne skupove kako bi se raspravili međunarodni standardi u ovom području; (2) Da ULJPPNM uskladi Protokol o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje sa standardima zajedničke metodologije prijavljivanja i praćenja podataka o zločinu iz mržnje i javnom poticanju na nasilje i mržnju EU; te (3) preporuka ULJPPNM-u, Ministarstvu pravosuđa i Policijskoj akademiji da nastave s edukacijom policije, državnog odvjetništva i sudaca u ovom području.⁴ Slične preporuke Republici

³ Vijeće Europske Unije (2008), Okvirna odluka Vijeća 2008/913/PUP od 28. studenog o suzbijanju određenih obrazaca i izraza rasizma i ksenofobije kazneno-pravnim sredstvima, OJ L 328, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913&from=EL%20%20>

⁴ Pučki pravobranitelj RH (2017), Izvješće Pučke pravobraniteljice za 2016. godinu, dostupno na: <http://ombudsman.hr/hr/component/jdownloads/send/76-izvjesca-2016/849-izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2016-godinu>

Hrvatskoj uputila je i Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI)⁵, kao i UN-ov Odbora za ljudska prava u zaključnim razmatranjima na 3. periodično izvješće RH o implementaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.⁶

Sigurnosna pitanja

Kaznena djela počinjena iz mržnje predstavljaju potencijalno ozbiljne probleme za sigurnost, javni red i mir jer imaju utjecaja na mnogo širi krug ljudi nego uobičajena kaznena djela pa zbog toga imaju potencijal da uzrokuju društvene podjele i građanske nemire.

S ciljem adekvatne borbe protiv zločina iz mržnje u Republici Hrvatskoj, ULJPPNM određen je kao središnje tijelo za prikupljanje, objedinjavanje i objavu podataka o zločinima iz mržnje.

ULJPPNM u svom radu surađuje s organizacijama civilnoga društva i međunarodnim organizacijama koje djeluju u ovom području, kao što su OEES-ov specijalizirani ured, ODHIR.⁷

Posebno je važno spriječiti takve zločine, ali je jednako važno osigurati da žrtve imaju pristup pravosuđu. To znači omogućiti im da prijave svoje iskustvo nadležnim institucijama, a zatim im pružiti potporu koja im je potrebna. Istovremeno, zločin iz mržnje potrebno je brzo i učinkovito istražiti, a počinitelje kazniti.

Međutim, većina zločina iz mržnje u EU-u ostaje neprijavljena, a time i nevidljiva, ostavljajući žrtve bez pravne zaštite.^{8,9}

⁵ Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (2018), Izvješće ECRI-ja o Hrvatskoj, peti ciklus praćenja, dostupno na: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-croatia-croatian-translation-/16808b57c0>

⁶ UN-ov Odbor za ljudska prava (2015), CCPR/C/HRV/CO/3, §9 dostupno na: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/trybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/HRV/CO/3&La

⁷ Vlada RH, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Suzbijanje zločina iz mržnje, dostupno na: <https://ljudskaprava.gov.hr/suzbijanje-zlocina-iz-mrznje/602>

⁸ Agencija Europske unije za temeljna prava (2013), European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

⁹ Agencija Europske unije za temeljna prava (2014), Nasilje nad ženama: istraživanje provedeno diljem Europske unije. Kratki pregled rezultata, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

4 Zakonodavni okvir u Republici Hrvatskoj

4.1. Kazneni zakon

(NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, dalje u tekstu KZ) daje odgovor na pitanje što je to zločin iz mržnje te u članku 87. st. 21. KZ propisuje:

Zločin iz mržnje je kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje uzet će se kao otegotna okolnost ako ovim Zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje.

KZ izričito propisuje teže kažnjavanje ili postupanje po službenoj dužnosti kada su pojedina kaznena djela počinjena iz mržnje:

- > Kazneno djelo ubojstva iz čl. 110. KZ, ako je počinjeno iz mržnje predstavlja teško ubojstvo iz čl. 111. KZ za koje je propisana kazna od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora;
- > Sakaćenje ženskih spolnih organa, članak 116. st. 3. ako je počinjeno iz mržnje kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina;
- > Tjelesna ozljeda, članak 117. st. 2. ako je djelo počinjeno iz mržnje kaznit će se kaznom zatvora do tri godine;
- > Teška tjelesna ozljeda, članak 118. st. 2. ako je djelo počinjeno iz mržnje

kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina;

- > Osobito teška tjelesna ozljeda, članak 119. st. 2. ako je djelo počinjeno iz mržnje kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina;
- > Prisila, članak 138. st. 2. ako je djelo počinjeno iz mržnje progoni se na temelju kaznene prijave po službenoj dužnosti;
- > Prijetnja, članak 139. st. 2. . ako je djelo počinjeno iz mržnje progoni se na temelju kaznene prijave, po službenoj dužnosti;
- > Kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka i kazneno djelo silovanja predstavljaju teška kaznena djela protiv spolne slobode propisana čl. 154 za koje je propisano kažnjavanje kaznom zatvora od tri do petnaest godina;
- > Izazivanje nereda, članak 324.st. 2, ako je djelo počinjeno iz mržnje kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina;
- > Uz navedeno, KZ poznaje i kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju, članak 325., kojim se propisuje kažnjavanje javnog poticanja mržnje, organiziranje ili sudjelovanje u udruženju koje potiče na mržnju, te javno odobravanje, poricanje ili umanjenje teških kaznenih djela na način koji je prikladan potaknuti nasilje ili mržnju protiv određene skupine ili pripadnika skupine ljudi.

4.1.1. Vrste zločina iz mržnje

Nadovezujući se na zakonsku definiciju zločina iz mržnje, u nastavku priručnika razrađuju se pojedine vrste zločina:

a) Zločin iz mržnje na osnovi rasne pripadnosti, boje kože, etničkom ili nacionalnom podrijetlu

Zločin iz mržnje na osnovi rasne pripadnosti i boje kože predstavlja kazneno djelo u čijoj srži su predrasude prema određenoj skupini ljudi i ekstremna diskriminacija utemeljena na rasi, boji kože, precima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu.

‘Rasna skupina’ označava svaku skupinu ljudi koji su definirani prema svojoj rasi, boji kože, nacionalnosti (uključujući državljanstvo) ili etničkom ili nacionalnom podrijetlu. Ovakva definicija može uključivati Rome, izbjeglice ili tražitelje azila te manjinske skupine čiji pripadnici dijele kakvu manje uočljivu značajku.

Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije¹⁰ (dalje: Konvencija) koju je donijela Opća skupština Ujedinjenih naroda 1965.g. predstavlja temeljni dokument za borbu protiv rasizma i netolerancije.

Konvencijom je u članku 1. definirana rasna diskriminacija kao “svako razlikova-

nje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom porijeklu i koji imaju za svrhu ili za rezultat da unište ili da ugroze priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju ili na svakom drugom polju javnog života”.

Člankom 4. Konvencije države članice su se obvezale proglasiti kaznenim djelom ...“svako širenje ideja utemeljenih na rasnoj nadmoćnosti ili mržnji, poticanju na rasnu diskriminaciju, svaki čin nasilja ili poticanja na nasilje protiv bilo koje rase ili grupe osoba druge boje kože ili etničkog podrijetla, kao i pružanje bilo kakve pomoći rasističkim aktivnostima , uključujući i financiranje.”

Europska komisija za borbu protiv rasizma i netolerancije (ECRI) također je usvojila široku definiciju “rasizma” kojom se ta pojava opisuje kao vjerovanje da osobine poput rase, boje, jezika, religije, nacionalnosti ili nacionalnog ili etničkog porijekla opravdavaju prezir prema osobi ili grupi osoba ili ideje o superiornosti određene osobe ili grupe osoba.

Vijeće Europe donijelo je Preporuku o govoru mržnje (No.R (97)20) 1997. g.¹¹, u kojoj je Odbor ministara definirao govor mržnje kao „sve oblike izražavanja koji

¹⁰ Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, dostupna na: https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/pdf/medjunarodni/medjunarodna_konvencija_o_ukidanju_svih_oblika_rasne_diskriminacije.pdf

¹¹ Council of Europe, Committee of Ministers. Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to member states on “hate speech”, dostupno na: <https://rm.coe.int/1680505d5b>

šire, potiču, promiču ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam i druge oblike mržnje temeljene na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu agresivnim nacionalizmom, etnocentrizmom, diskriminacijom ili neprijateljstvom prema manjinama ili migrantima“.

Zbog proširene upotrebe interneta kao sredstva širenje rasne, nacionalne, vjerske i druge mržnje, Vijeće Europe donijelo je 2003.g. Dodatni protokol uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu o inkriminiranju djela rasističke i ksenofobne naravi počinjenih pomoću računalnih sustava¹². Tim se dokumentom zabranjuje distribucija rasističkog i ksenofobnog materijala putem računalnih sustava, te se definira kao bilo koji pisani materijal, bilo koja slika ili neka druga prezentacija ideja ili teorija koje zagovaraju, promiču ili potiču mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv osoba ili grupa osoba na osnovi rase, boje kože, nacionalnog ili etničkog podrijetla kao i religije ako se koristi kao osnova za bilo koji od tih faktora.

b) Zločin iz mržnje na osnovi vjeroispovijesti

Zločin iz mržnje na osnovi vjeroispovijesti je kazneno djelo za koji žrtva ili koja druga osoba smatra da je motiviran mržnjom na osnovi religije. Tijela progona moraju dokazati postojanje rasnog ili vjerskog elementa kao dijela samog zločina.

“Vjerska skupina” označava svaku skupinu ljudi definiranih prema njihovom religijskom uvjerenju ili izostanku religijskog uvjerenja. Ovakva definicija obuhvaćala bi primjerice muslimane, hinduiste i kršćane, kao i različite religiozne grupe unutar njih, ali i ljude koji nemaju nikakva religijska uvjerenja.¹³

Pojedina kaznena djela moguće je progoniti kao posebna “vjerski” teška kaznena djela, što dozvoljava veće ovlasti prilikom izricanja kazni. Kaznena djela koja je moguće progoniti na takav način su ona koja se sastoje u primjerice, uznemiravanju, napadu ili oštećenju imovine.

¹² Zakon o potvrđivanju Dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu o inkriminiranju djela rasističke i ksenofobne naravi počinjenih pomoću računalnih sustava NN (4/2008), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2008_06_4_66.html

¹³ Council of the EU, EU Guidelines on the promotion and protection of freedom of religion or belief, FOREIGN AFFAIRS Council meeting Luxembourg, 2013, §10 i 11, dostupno na: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137585.pdf>

c) Zločin iz mržnje na osnovi spola

Rodno uvjetovano nasilje može se definirati kao nasilje usmjereno protiv osobe zbog spola te osobe ili kao nasilje koje neproporcionalno pogađa osobe određenog spola.

Rodno uvjetovano nasilje prema UN-ovoj definiciji podrazumijeva „bilo koji oblik nasilja koji rezultira ili je vjerojatno da će rezultirati fizičkom, seksualnom ili psihološkom povredom ili patnjom žena, a uključuje i same prijetnje takvim činom, prisilu ili deprivaciju slobode, a događa se u privatnom i javnom prostoru.“¹⁴

Žene i djevojčice svih dobi i podrijetla u najvećoj su mjeri pogođene rodno uvjetovanim nasiljem. Takvo nasilje može biti fizičke, seksualne i/ili psihološke naravi, a uključuje:

- > nasilje u intimnim vezama ili drugim bliskim odnosima
- > seksualno nasilje (uključujući silovanje, vršenje spolnog odnošaja bez pristanka, spolno uznemiravanje, uhođenje ili kakvo drugo nametljivo ponašanje)
- > porobljavanje
- > štetne prakse, kao što su prisilni brakovi, spolno sakaćenje i tzv. zločini iz časti
- > kibernetičko nasilje i uznemiravanje uporabom suvremenih tehnologija.

Uzroci zločina iz mržnje na osnovi spola su mnogobrojni, a temelje se na patrijarhalnim obrascima ponašanja i definiranja rodni uloga i odnosa među ženama i muškarcima.

Nasilje nad ženama manifestacija je povijesno nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca koji su doveli do dominacije nad ženama i diskriminacije žena od strane muškaraca te do sprječavanja punog napretka žena. Države članice Vijeća Europe i potpisnice Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji prepoznaju strukturalnu narav nasilja nad ženama kao rodno utemeljenog nasilja, te da je nasilje nad ženama jedan od ključnih socijalnih mehanizama kojim se žene prisilno stavljaju u podređeni položaj u odnosu na muškarce.¹⁵

Nasilje nad ženama smatra se kršenjem ljudskih prava i oblikom diskriminacije žena i označava sva djela rodno utemeljenog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili u privatnom životu.

¹⁴ Vienna Declaration and Programme of Action Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993, dostupno na: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>

¹⁵ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, donesena od strane Odbora ministara Vijeća Europe 7. travnja 2011. godine, dostupno na: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

Nasilje u obitelji i nasilje prema ženama, za razliku od ostalih oblika nasilja, obilježava niz specifičnosti i karakteristika koje ga čine posebno štetnim i opasnim za pojedinca/ku, ali i društvo u cjelini. Jednu od njegovih specifičnosti predstavlja i činjenica kako je ono rodno uvjetovano, u pojedinim slučajevima teško prepoznatljivo jer se javlja u različitim pojavnim oblicima, u pravilu bez prisutnosti svjedoka, traje dulje vrijeme, a žrtve uslijed straha i nepovjerenja u rad državnih institucija ponekad nisu sklone njegovom prijavljivanju, što dovodi do stvaranja velike tamne brojke toga oblika nasilja.

Od međunarodnih pravnih instrumenata kojima se propisuje potreba zaštite žena od nasilja svakako treba istaknuti Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe¹⁶, Konvenciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)¹⁷,

Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom¹⁸, Opću preporuku br. 19. iz 1992. godine Odbora Ujedinjenih naroda za uklanjanje diskriminacije žena¹⁹, Deklaraciju Ujedinjenih naroda o uklanjanju nasilja nad ženama iz 1993. godine²⁰, Preporuku Rec (2002)5 Odbora ministara Vijeća Europe²¹, Pekinšku deklaraciju iz 1995. godine²² te Rezoluciju o ljudskim pravima 2005/41, prihvaćenu na 57. zasjedanju UN-ove Komisije za ljudska prava 19. travnja 2005. godine²³.

¹⁶ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10), dostupno na: [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-zaštitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-zaštitu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda)

¹⁷ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), usvojena 18. prosinca 1979. godine na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, stupila je na snagu 3. rujna 1981. godine.; dostupna na: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/UN%20Konvencija%20o%20uklanjanju%20svih%20oblika%20diskriminacije%20C5%BEena%20i%20Zaklju%4%8Dni%20komentari%20Odbora%20na%202.%20i%203.%20izvje%20C5%A1%4%87e%20RH.pdf>

¹⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom (NN 6/2007), dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2007_06_6_80.html

¹⁹ Opća preporuka br. 19. CEDAW Odbora o nasilju nad ženama (1992), dostupno na: <https://www.refworld.org/docid/52d920c54.html>

²⁰ UN Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama usvojena je na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 20. prosinca 1993. godine, Rezolucija 48/104, dostupna na: <https://www.zagreb.hr/UserDocImages/judaska%20prava/2017/ravnopravnost%20spolova/Deklaracija%20o%20uklanjanju%20nasilja%20nad%20C5%BEenama.pdf>

²¹ Preporuka Rec (2002)5 Vijeća ministara zemljama članicama Vijeća Europe o zaštiti žena od nasilja, dostupno na: [https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec\(2002\)5%20Odbora%20ministara%20Vije%C4%87a%20Europe%20dr%C5%BEavama%20C4%8Dlanicama%20o%20za%C5%A1titu%20C5%BEena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%C5%A1njenjima.pdf](https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Preporuka%20Rec(2002)5%20Odbora%20ministara%20Vije%C4%87a%20Europe%20dr%C5%BEavama%20C4%8Dlanicama%20o%20za%C5%A1titu%20C5%BEena%20od%20nasilja%20i%20Memorandum%20s%20obja%C5%A1njenjima.pdf)

²² Ujedinjeni narodi, Četvrta svjetska konferencija o ženama, Pekinška deklaracija, 1995.g., dostupno na: <https://www.zagreb.hr/UserDocImages/judaska%20prava/2017/ravnopravnost%20spolova/Pekin%C5%A1ka%20deklaracija.pdf>

²³ UN Commission on Human Rights, Human Rights Resolution 2005/41: Elimination of Violence Against Women, 19 April 2005, E/CN.4/RES/2005/41, available at: <https://www.refworld.org/docid/45377c59c.html>

d) Zločin iz mržnje na osnovi invaliditeta

Zločin iz mržnje na osnovi invaliditeta je kazneno djelo za koji se smatra da se temelji na predrasudama ili mržnji prema žrtvi zbog žrtvine invalidnosti ili da ga takvim doživljava žrtva ili bilo koja druga osoba.

Invaliditet je u tom smislu široko definiran kao svako fizičko ili mentalno oštećenje koje nepovoljno ili dugoročno utječe na mogućnost osobe da obavlja svoje uobičajene, svakodnevne aktivnosti.

Ne predstavljaju sva kaznena djela počinjena protiv osoba s invaliditetom zločin iz mržnje na osnovi invaliditeta – neka kaznena djela počinjena su jer počinitelj smatra da je osoba s invaliditetom ranjiva i kao takva lakša "meta" za počinjenje kaznenog djela.

Na primjer - krađa novčanika od slijepe osobe. Ako se počinitelj na žrtvu namjerio zbog dojma o njezinoj ranjivosti, neće se raditi o zločinu iz mržnje na osnovi invalidnosti. Ipak, u kaznenom postupku, razina krivnje smatra se većom kada počinitelj namjerno cilja na ranjivu žrtvu.

e) Zločin iz mržnje na osnovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta (LGBT osobama)

Zločin iz mržnje na osnovi spolne orijentacije predstavlja kazneno djelo počinjeno prema lezbijkama, gejevima i biseksualnim osobama (LGB osobe) zbog toga što osjećaju emotivnu i spolnu privlačnost prema osobama određenog spola i/ili roda ili prema osobama bez obzira na njihov rod.

Ovaj oblik nasilja često ostaje neprijavljen zbog toga što postupak prijave zločina iz mržnje uključuje neželjeno otkrivanje informacija o privatnom životu i identitetu nepoznatoj osobi. Uz navedeno, snažan razlog neprijavlivanja je strah od transfobne ili homofobne reakcije policije²⁴.

Zločin iz mržnje na osnovi rodnog identiteta ili rodnog izražavanja (Trans i rodno varijantne osobe) predstavlja kazneno djelo počinjeno prema osobi zbog njezinog unutarnjeg osjećaja roda i načina na koji izražava svoj rod kroz odjeću, ponašanje i izgled, koji nije ovisan o spolu pripisanom pri rođenju. Radi se o osobama koje osjećaju da je spol koji im je pripisan pri rođenju različit od njihovog rodnog identiteta (npr. osobi je pripisan "ženski" spol pri rođenju, a njezin rodni identitet je "muški").

²⁴ Agencija Europske unije za temeljna prava (2013), *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey*, dostupno na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>

Interspolne osobe (I osobe) su one osobe čiji se biološki spol ne može klasificirati ni kao muški ni kao ženski. Drugim riječima, to su osobe rođene sa spolnim karakteristikama koje se ne uklapaju u medicinske i društvene norme ženskih ili muških tijela, iako se one same mogu rodno identificirati kao muškarci, žene, trans osobe ili kao osobe drugog rodnog identiteta²⁵. Napominje se da hrvatsko zakonodavstvo i dalje ne prepoznaje niti štiti interspolne osobe.

Pojedine osobe su stigmatizirane zbog svoje stvarne ili percipirane seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, te nisu u mogućnosti u potpunosti uživati svoja univerzalna ljudska prava. Ako su takve osobe žrtve kaznenih djela, zakon propisuje strože kažnjavanje počinitelja jer svaka osoba ima pravo na život bez nasilja i diskriminacije.

Zaštićena obilježja u nacionalnim zakonima o zločinima iz mržnje obično su nabrojana, ali rijetko definirana. Sukladno Yogyakarta načelima primjene međunarodnopravnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet iz 2006. godine i Yogyakarta načelima plus 10 iz 2017.²⁶ godine, pojmovi seksualne orijentacije i rodnog identiteta definiraju se kako slijedi:

- > Seksualna orijentacija odnosi se na sposobnost svake osobe za duboko emocionalno, privlačno i seksualno privlačenje, te intimne i seksualne odnose s osobama različitog spola ili istog spola ili više od jednog spola;
- > Rodni identitet odnosi se na duboko osjetljivo unutarnje i individualno iskustvo svake osobe, koje može ili ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju.

²⁵ Zagreb Pride, Podrška žrtvama zločina iz mržnje na osnovi spolne orijentacije, rodnog identiteta i rodnog izražavanja Pratični priručnik, 2018, str 12 i 14, dostupno na: http://www.zagreb-pride.net/new/wp-content/uploads/2018/06/Working-with-Victims-of-Anti%E2%80%93LGBT-Hate-Crimes_hr.pdf

²⁶ THE YOGYAKARTA PRINCIPLES plus 10 - Additional Principles And State Obligations On The Application Of International Human Rights Law In Relation To Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression And Sex Characteristics To Complement The Yogyakarta Principles, 2017, dostupno na: http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf

4.1.2. Forme zločina iz mržnje

Zločin iz mržnje može se pojaviti u brojnim oblicima, uključujući:

- > **Nasilje:** udaranje, udaranje šakama, guranje, šamaranje, udaranje nogama, premlaćivanje, napad oružjem, ubojstvo i sl.
- > **Šteta na imovini:** uvredljivi grafiti, skrnavljenje grobova ili mjesta bogoslužja, vandalizam na automobilima, razbijanje prozora, paljevina i sl.
- > **Prijetnje:** uvredljiva pisma, uznemiravajuće poruke, grupe koje se zaustavljaju uokolo radi zastrašivanja i sl.
- > **Verbalno zlostavljanje:** uvrede i nazivanje pogrdnim riječima i sl.
- > **Maliciozna komunikacija:** prostački telefonski pozivi/tekstovi, distribuiranje uvredljivih letaka i plakata, prijeteća pisma, maliciozna pošta i sl.
- > **On-line zločini iz mržnje:** uporaba interneta i drugih društvenih mreža za širenje mržnje i usmjeravanja mržnje na pojedince ili zajednice zbog onoga što oni jesu ili u što vjeruju i sl.
- > **Izoliranje:** namjerno isključivanje, ignoriranje, širenje glasina o nekome ili ogovaranje i sl.
- > **Ponižavanje i degradiranje:** ubacivanje izmeta kroz poštanske sandučice, pljuvanje, nazivanje pogrdnim riječima, nasilne geste, širenje zlonamjernih glasina i sl.
- > **Seksualno nasilje:** silovanje, seksualno zlostavljanje, seksualno zastrašivanje i sl.
- > **Maltretiranje:** podnošenje neosnovanih, zlonamjernih pritužbi na nekoga, ponavljanje izgređi verbalnog zlostavljanja nižeg intenziteta, prijetnje ili zastrašivanje, bacanje smeća ispred domova ili kroz poštanske sandučice, uhođenje, praćenje žrtve, uporni telefonski pozivi, e-mailovi, internetske objave ili tekstovi i sl.

4.2. Zakon o kaznenom postupku

(Narodne novine NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, dalje u tekstu ZKP)

Žrtva zločina iz mržnje je fizička osoba kojoj su protupravnom radnjom motiviranom mržnjom prouzročene fizičke ili duševne boli, emocionalna patnja, imovinska šteta ili bitna povreda ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Osim neposredne žrtve, žrtvom kaznenog djela mogu se smatrati i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati.

Žrtve zločina iz mržnje imaju određena prava tijekom vođenja kaznenog postupka koja su propisana Zakonom o kaznenom postupku.

Osnovna prava žrtava su:

1. Pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela,
2. Pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom,
3. Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde,
4. Pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka,
5. Pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka,
6. Pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje,
7. Pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka,
8. Pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3. ovoga Zakona) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika,
9. Pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona),
10. Pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpušta-

nju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite,

11. Pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak,
12. Druga prava propisana zakonom.

Žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako trpi teže posljedice kaznenog djela, ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva.

Žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ima pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom.

Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su već pri poduzimanju prve radnje u kojoj sudjeluje obavijestiti žrtvu na njoj razumljiv način:

- > o pravima iz Zakona o kaznenom postupku
- > o pravima koja ima kao oštećenik.

Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija prema žrtvi će postupati obzirno i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumljela.

4.2.1. Pojedinačna procjena žrtve

Prije ispitivanja žrtve, tijelo koje provodi ispitivanje će u suradnji s tijelima, organizacijama ili ustanovama za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela provesti pojedinačnu procjenu žrtve. Pojedinačna procjena žrtve uključuje utvrđivanje postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na žrtvu te ako postoji, koje posebne mjere zaštite bi se trebale primijeniti (poseban način ispitivanja žrtve, uporaba komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem i druge mjere propisane Zakonom).

Kada je žrtva kaznenog djela dijete, pretpostavit će se da postoji potreba za primjenom posebnih mjera zaštite te utvrditi koje posebne mjere zaštite treba primijeniti.

Pri poduzimanju pojedinačne procjene žrtve osobito se uzimaju u obzir osobne značajke žrtve, vrsta ili narav kaznenog djela i okolnosti počinjenja kaznenog djela. Pri tome se posebna pažnja posvećuje žrtvama koje su pretrpjele značajnu štetu zbog težine kaznenog djela, žrtvama kaznenog djela počinjenog zbog nekog osobnog svojstva žrtve, te žrtvama koje njihov odnos s počiniteljem čini osobito ranjivima.

Pojedinačna procjena žrtve na odgovarajući način uključuje osobito žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja ili zločina iz mržnje te žrtve s invalidnošću.

Pojedinačna procjena žrtve provodi se uz sudjelovanje žrtve i uzimajući u obzir njezine želje, uključujući i želju da se ne koriste posebne mjere zaštite propisane zakonom.

Tijelo koje vodi postupak će broj ispitivanja žrtve za koju je utvrđena posebna potreba zaštite svesti na najmanju moguću mjeru. Državni odvjetnik može predložiti da se takav svjedok ispita na dokaznom ročištu.

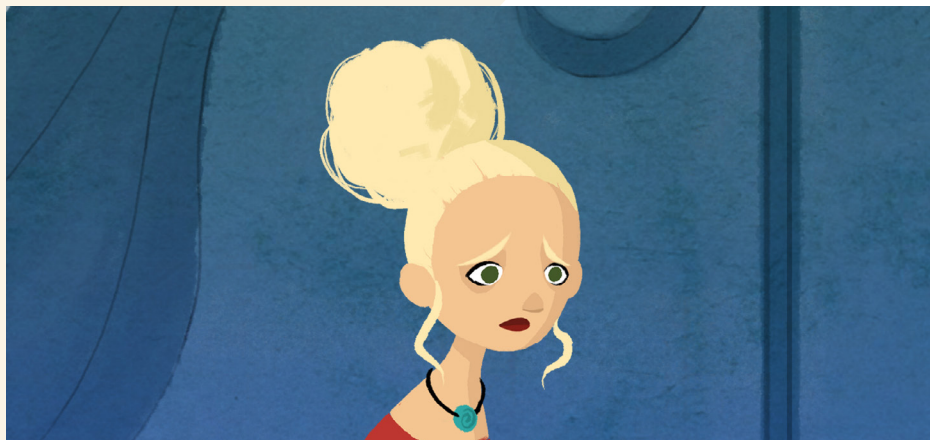
4.2.2. Djeca kao žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje

Dijete kao žrtva kaznenog djela ima, uz prava koja žrtvi pripadaju sukladno ovom članku i drugim odredbama ovoga Zakona, i pravo na:

1. opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
2. tajnost osobnih podataka,
3. isključenje javnosti.

Sud, državno odvjetništvo, istražitelj i policija dužni su prema djetetu kao žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno, imajući na umu dob, ličnost i druge okolnosti kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta. Pri postupanju prema djetetu žrtvi nadležna tijela prvenstveno će se rukovoditi najboljim interesom djeteta.

Ako nije poznata dob žrtve, pretpostavit će se da se radi o djetetu ako postoji vjerojatnost da žrtva nije navršila osamnaest godina života.

4.2.3. Žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode počinjenih iz mržnje i trgovanje ljudima

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode i žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima ima, uz prava koja općenito pripadaju žrtvama ima pravo i :

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
2. na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
3. da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
4. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
5. zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
6. na tajnost osobnih podataka,
7. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

Žrtva u odnosu na koju su utvrđene posebne potrebe zaštite sukladno i pravo:

1. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
2. da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
3. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
4. zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
5. na tajnost osobnih podataka,
6. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

4.3. Direktiva EU 29/2012 o uspostavi minimalnih standarda za zaštitu prava žrtava

Radi zalaganja za zaštitu žrtava kaznenih djela i uspostavljanja minimalnih standarda u vezi s time, Europska Unija usvojila je ovu direktivu, poznatu i jednostavnije kao Direktiva o žrtvama. Iako se ona odnosi na sve kategorije žrtava kaznenih djela, na pojedinim mjestima Direktiva o žrtvama poseban naglasak stavlja i posebnu pažnju posvećuje upravo žrtvama zločina iz mržnje.

U tom smislu, u točki 56. preambule naglašava se da je kod pojedinačne procjene važno procijeniti radi li se o kaznenom djelu iz mržnje, kaznenom djelu zbog neke osobine osobe ili kaznenom djelu počinjenom s diskriminatorskim motivom.

U točki 57. preambule napominje se kako su žrtve rodno uvjetovanog nasilja te žrtve kaznenih djela iz mržnje u visokom postotku žrtve sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, zbog čega bi kod takvih žrtava posebnu pažnju trebalo posvetiti procjenjivanju rizika od takve viktimizacije, zastrašivanja ili odmazde te bi trebalo s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da će navedene žrtve imati koristi od posebnih zaštitnih mjera.

Prema čl. 22. st. 3. Direktive o žrtvama, potrebno je obratiti posebnu pažnju na žrtve koje su „pretrpjele kazneno djelo počinjeno zbog neke osobine osobe ili dis-

kriminirajućeg motiva“. Dakle, u primjeni čl. 22. potrebno je obratiti pozornost na to postoje li činjenice koje upućuju na to da su počinitelji bili motivirani mržnjom, predrasudama ili netrpeljivošću.

U ovom smislu, od osobitog je značaja članak i 25. Direktive koji obvezuje države članice na osposobljavanje u skladu s Direktivom svih onih koji imaju za zadatak ophođenje sa žrtvom kaznenog djela. Tako u pogledu žrtava zločina iz mržnje, države članice EU-a moraju osigurati da svi policijski službenici, državni odvjetnici i suci u kaznenopravnim predmetima potpuno razumiju temeljne koncepte zločina iz mržnje i poticanja na mržnju – u skladu s nacionalnim pravom – te da su osposobljeni za rješavanje zločina iz mržnje i postupanje s njegovim žrtvama na profesionalan način. U tu svrhu, osposobljavanje mora promicati svijest o fenomenu zločina iz mržnje i njegovu utjecaju na žrtve, kao i senzibilizaciju na njega, te vještine potrebne za prepoznavanje, evidentiranje i istraživanje zločina iz mržnje.

4.4. Protokol o postupanju u slučajevima zločina iz mržnje

Svrha je Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje (u daljnjem tekstu: Protokol) osigurati uvjete za djelotvoran i cjelovit rad nadležnih tijela koji sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih zbog zločina iz mržnje radi unapređenja sustava praćenja zločina iz mržnje.

Protokol o postupanju nadležnih tijela u slučaju zločina iz mržnje temelji se na zakonima i pod zakonskim aktima, a sadrži :

- > obveze nadležnih tijela koji sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih zbog zločina iz mržnje,
- > način i sadržaj suradnje između nadležnih tijela koji sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih zbog zločina iz mržnje,
- > ostale aktivnosti i obveze nadležnih tijela koji sudjeluju u otkrivanju, postupanju i praćenju rezultata postupaka vođenih zbog zločina iz mržnje a odnose se na izobrazbu i edukaciju o suzbijanju zločina iz mržnje.

Osobito su protokolom razrađene obveze policije i pravosudnih tijela .

4.4.1. Prepoznavanje , istraživanje i procesuiranje zločina iz mržnje

o) Dužnosti policije

> Poduzimanje mjera u svrhu zaštite žrtava zločina iz mržnje, suzbijanja zločina iz mržnje i sprječavanje širenja mržnje prema osobama zbog njihove rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja, naobrazbe, društvenog položaja, dobi zdravstvenog statusa i drugih osobina;

> Efikasna identifikacija zločina iz mržnje i žurno upućivanje policijskih službenika na mjesto događaja radi pružanja intervencije;

> Poduzimanje mjera i radnji temeljem uvida u zatečeno stanje s ciljem trenutne zaštite osobe oštećene zločinom te sprječavanja počinitelja u daljnjem počinjenju zločina iz mržnje;

> Pribavljanje podataka i prikupljanje obavijesti potrebnih za razjašnjavanje i dokazivanje djela s posebnim naglaskom na utvrđivanje:

1) Pripadnosti oštećene osobe skupini čija pripadnost je bila motiv zločina

Pri tome, ispitivanje žrtve treba biti bez predrasuda, stereotipa i treba biti obavljeno na ne diskriminirajući način, poštujući njeno dostojanstvo, uz izbjegavanje sekundarne viktimizacije - npr. postavljanjem pitanja "Da li ste nečemu izazvali

napad?"; "Što ste radili vani tako kasno?" i sl.

Umjesto izbjegavanja pitanja o žrtvinoj pripadnosti određenoj društvenoj skupini uputnije je postavljati pitanja kako je žrtva doživjela taj napad odnosno što ona smatra koji su razlozi napada.

Žrtvu treba ispitati što joj je sve počinitelj govorio prije, za vrijeme i nakon napada, kako je izgledao, što je nosio i sl

Ako je žrtvi prepričavanje događaja emocionalno opterećujuće, treba joj pružiti emocionalnu podršku, pustiti je da u spontanom prepričavanju iznese događaj pa nakon toga postavljati pitanja potrebna za razjašnjenja stvari ili popunjavanja nejasnoća.

Na lako razumljiv način žrtvi treba objasniti prava koja ima sukladno ZKP-a te joj uručiti i pisanu pouku o pravima kao i letke i brošure o pravima žrtava kao i pravima žrtava kaznenih djela zločina iz mržnje

Žrtvu treba uputiti na službe/odjele za pomoć i podršku žrtvama i svjedocima i organizacijama civilnog društva .

Tijekom rada sa žrtvom, potrebno je prepoznati posebne potrebe žrtve radi izrade pojedinačne procjene sukladno ZKP-u i posebnih mjera zaštite.

2) Motiv počinjenja i pripadnost počinitelja nekoj skupini

3) Posljedicu

4) Način utvrđivanja događaja motiviranog mržnjom

(utvrditi što je počinitelj govorio žrtvi; izjave, komentari i gestikulacije se trebaju istražiti i dovesti u svezu sa kaznenim djelom.

Preporuča se policiji da prilikom uzimanja izjave od žrtve i svjedoka da se služim citatima uz točno navođenje uvredljivog sadržaja, žargona i sl.

Utvrditi da li su mjesto i vrijeme počinjenja kaznenog djela bitni (npr. vrijeme blagdana za pojedine religije, drugi dani kojima se štite/promiču prava određenih društvenih skupina; utvrditi način počinjenja djela, npr. da li je bilo ponižavajućeg postupanja, npr: pljuvanja, uriniranja, crtanja uvredljivih simbola i slično.)

5) Kvalifikaciju događaja

b) Dužnosti pravosudnih tijela:

Dužnost je pravosudnih tijela da u predmetima vezanim uz zločin iz mržnje postupaju žurno i s posebnom pažnjom.

Predmete je potrebno posebno označavati i voditi evidenciju.

Državno odvjetništvo dužno je prikupljati podatke o broju predmeta, osumnjičenika i vrsti kaznenog djela, državno odvjetničkoj odluci i pravomoćnoj presudi.

Tijekom postupka trebaju se osigurati mjere zaštite fizičkog integriteta žrtve i njezine daljnje viktimizacije.

c) Vođenje evidencije:

- > nadležna tijela (policija, državno odvjetništvo i sud) će posebno označavati predmeta zločina iz mržnje te unositi podatke o kaznenom djelu u Evidenciju zločina iz mržnje
- > sva nadležna tijela dužna su prikupljene podatke dostavljati Ministarstvu pravosuđa
- > Ministarstvo pravosuđa će objedinjavati statističke pokazatelje dostavljene od strane pravosudnih tijela o zločinima iz mržnje.
- > Ministarstvo pravosuđa će prikupljene podatke dostavljati svakih šest mjeseci Uredu za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske, do kraja mjeseca za prethodno polugodišnje razdoblje.
- > Ured za ljudska prava je središnje tijelo za prikupljanje i objavu podataka o zločinima iz mržnje te za suradnju s organizacijama civilnoga društva i međunarodnim organizacijama.

4.5. Presude Europskog suda za ljudska prava:

4.5.1. Šečić protiv Hrvatske: primjer dužnosti istraživanja potencijalne motiviranosti predrasudama kod organiziranih skupina

„U ovom predmetu postoji sumnja da su napadači podnositelja zahtjeva pripadali grupi skinhedsa, a koja je po svojoj prirodi vođena ekstremističkom i rasističkom ideologijom. I policija i Vlada priznale su tu činjenicu. Sud smatra neprihvatljivim to što je policija, svjesna da je sporni događaj najvjerojatnije izazvan etničkom mržnjom, dopustila da istraga traje više od sedam godina bez poduzimanja bilo kakvih ozbiljnih radnji radi identifikiranja ili procesuiranja počinitelja.“

Šečić protiv Hrvatske, zahtjev ESLJP-u br. 40116/02, para. 68 i 69, presuda od 31. svibnja 2007.

4.5.2. Abdu protiv Bugarske: primjer dužnosti istraživanja motiviranosti predrasudama

„Sud primjećuje da su vlasti progona koncentrirale svoje istraživanje i analize na to jesu li dvojica sudanskih muškaraca ili dvojica Bugara započela tuču. Stoga su se ograničili na utvrđivanje actus reus kaznenog djela na koje se odnosi članak 162. stavak 2. Kaznenog zakona, tj. na počinjeno nasilje, samo primijetivši nedostatak dokaza da je nasilje motivirano rasističkim razlozima. Sukladno tome, vlasti nisu smatrale potrebnim ispitati svjedoka izričito o bilo kakvim razmjenama riječi koje je mogao čuti tijekom

borbe ili ispitati dvojicu bugarskih mladića o mogućim rasističkim motivima za njihova djela. Ipak, od samog početka istrage podnositelj zahtjeva je tvrdio da je pretrpio rasističke uvrede, a policijsko izvješće opisalo je dva Bugara kao pripadnike skinheadsa, poznatih po svojoj ekstremističkoj, rasističkoj ideologiji [...]. Podnositelj zahtjeva je također istaknuo te nedostatke u istrazi u žalbi koju je uložio protiv odluke o tome da se ne ide u progon, navodeći pozornost tužilaca na način na koji su obojica mladića bila obučena te na potrebu da ih se ispita o njihovim motivima, ali su ti zahtjevi bili od strane višeg tužioca ignorirani.“

Abdu protiv Bugarske, zahtjev ESLJP-u br. 26827/08, para. 49, presuda od 11. ožujka 2014.

4.5.3. Stoica protiv Rumunjske: dužnost nepristrane procjene dokaza

U predmetu Stoica protiv Rumunjske, ESLJP je smatrao da rumunjske vlasti nisu učinile sve što je u njihovoj moći kako bi istražile moguće rasističke motive u predmetu. ESLJP je napomenuo da su se “samo mještani, uglavnom Romi, smatrali pristranima u izjavama koje su davali tijekom istrage, dok su izjave policijskih službenika bile integrirane u obrazloženje i zaključak vojnog tužilaca“. Štoviše, „tužilac ni na koji način nije adresirao primjedbe iz izvješća suceavske policije koje opisuju navodno agresivno ponašanje mještana kao “čisto cigansko“, iako su takve primjedbe očito stereotipne“.

Stoica protiv Rumunjske, zahtjev ESLJP-u br. 42722/02, para. 121, presuda od 4. ožujka 2008.

4.5.4. Nachova i drugi protiv Bugarske: Dužnost uzimanja u obzir pokazatelja pristranosti

ESLJP je također presudio da su državne vlasti odgovorne za istraživanje pokazatelja pristranosti (“sumnjive činjenice koje mogu ukazivati na rasno uvjetovano nasilje“), kao u slučaju Nachova i drugi protiv Bugarske: Angelova i Ilijev protiv Bugarske, zahtjev ESLJP-a br. 55523/00, par. 15, 26. srpnja 2007.31 Mianović protiv Srbije, zahtjev ESLJP-a br. 44614/07, 14. prosinca 2010.32 Identoba i drugi protiv Gruzije, zahtjev ESLJP-a br. 73235/12, par. 67, 12. svibnja 2015.33 Virabyan protiv Armenije, zahtjev ESLJP br. 40094/05, par. 218 i 219, 2. listopada 2012.34 Angelova i Ilijev protiv Bugarske, zahtjev ESLJP br. 55523/00, par. 104, 26. srpnja 2007.

„[...] Tamo gdje postoji sumnja da su rasni stavovi izazvali nasilan čin, posebno je važno da se službena istraga provodi energično i nepristrano, uzimajući u obzir potrebu da se stalno potvrđuje društvena osuda rasizma i etničke mržnje i da se zadrži povjerenje manjina u sposobnost vlasti da ih zaštite od prijetnje rasističkog nasilja.“

Nachova i drugi protiv Bugarske, zahtjevi ESLJP-u br. 43577/98 i 43579/98, para. 157, presuda od 6. srpnja 2005.

4.5.5. Balázs protiv Mađarske: počinitelji mogu imati izmiješane motive

U predmetu Balázs protiv Mađarske dogodila se tuča pred klubom između dvojice muškaraca. Mađarski je sud smatrao da se rasistički motivi ne mogu utvrditi "nedvosmisleno i nedvojbeno", da je nemoguće utvrditi kako je točno borba započela i uzimajući u obzir određene elemente, da su mogli postojati i drugi motivi osim rasne mržnje. U svojoj presudi ESLJP je objasnio da: „Nije točno da se samo djela koja se temelje isključivo na karakteristikama žrtve mogu klasificirati kao zločini iz mržnje. Za ESLJP, počinitelji mogu imati izmiješane motive, na koje situacijski faktori utječu jednako ili jače nego njihov pristrani odnos prema skupini kojoj žrtva pripada.“

Balázs protiv Mađarske, zahtjev ESLJP-u br. 15529/12, para. 70, presuda od 20. listopada 2015.

4.5.6. Škorjanec protiv Hrvatske: zločin iz mržnje zbog povezanosti

Predmet Škorjanec protiv Hrvatske uključivao je napad na muškarca romskog podrijetla i njegovu ženu koja nije romskog podrijetla. Hrvatski sud je rasne motive razmatrao samo u odnosu na napad na muškarca, ali ne i u slučaju žene. Europski sud je u svojoj presudi objasnio: „Prema Konvenciji, obveza vlasti da traže moguću poveznicu između rasističkih stavova i predmetnog čina nasilja postoji ne samo u odnosu na čine nasilja koji se temelje na stvarnom ili percipiranom osobnom statusu ili obilježju žrtve, već i u odnosu na čine nasilja koji se temelje na stvarnoj ili percipiranoj povezanosti ili pripadanju s drugom osobom koja zaista ili po svojoj prilici ima određeni status ili zaštićenu karakteristiku [...]. Doista, neke žrtve zločina iz mržnje birane su ne zato što posjeduju određenu osobinu, već zbog njihove povezanosti s drugom osobom koja zaista ili po svojoj prilici ima relevantnu karakteristiku. Ova povezanost može se pojaviti u obliku žrtvinog članstva ili povezivanja s određenom skupinom ili žrtvine stvarne ili percipirane povezanosti s članom određene skupine putem, na primjer, osobnog odnosa, prijateljstva ili braka“.

Škorjanec protiv Hrvatske, zahtjev ESLJP-u br. 25536/14, para. 66, presuda od 28. ožujka 2017.

V-START

KUĆA
LJUDSKIH
PRAVA
ZAGREB

Sufinancirano iz Programa
za pravosuđe Europske unije
(2014-2020)